

Ami azonban Kovács Ernő szereplését illeti, a magyar–cseh barátság dolgában iniciált mozgalomban, hát ez a szereplés előttem is nagyon szimpatikus volt, és csak sajnálom, hogy képviselőtársam nem találhatta meg azokat a pontokat, amelyek segítségével nyélbe üthették volna ezt az eszmét, mely kétségkívül egy még nagyobb eszmének is kiindulópontja lehetett volna.

Az aznapi indemnitási vitában még két jelentős nemzetiségi felszólalás hangzott el. *Vlád Aurél* hosszabb felszólalásban (Képv. Napló, 1906, V. 107—109. l.), fejtegette, hogy sem az indemnitást, sem a koalíciós kormány egyetlen javaslatát nem szavazhatja meg mindaddig, míg ez a kormány nem terjeszti be az általános választójogról szóló törvényjavaslatot, mert „ennek a kormánynak legkardinálisabb programpontja az általános szavazati jog volt”. — *Sucia János* román nemzetiségi képviselő ugyanakkor elhangzott beszédében (Képv. Napló, 1906, V. 112—114. l.) a nemzetiségi kérdésnek a nemzetiségi törvény életbe léptetése útján történő előkészítő rendezésével foglalkozott. — Az 1907. évi költségvetési felhatalmazási vita nemzetiségi vonatkozásaival több ponton összefügg *Polónyi Géza* igazságügyminiszter és *Maniu Gyula* 1906. dec. 19-i „külön vitája” a „bírói és ügyvézi szervezet némely módosításáról” szóló törvényjavaslat tárgyalásakor. (Képv. Napló, 1906. V. 153—157. l.) — *Polónyi Géza* — az 1907. jan. 31-én lemondó igazságügyminiszter — ezekben a hetekben még egy alkalommal polemizál a nemzetiségi képviselőkkel. 1907. jan. 24-én az igazságügyi tárca 1907. évi költségvetési vitájában zajlott le emlékezetes szaváltása *Vlád Auréllal*. A dobrái kerület román nemzetiségi képviselője ekkor a kiegyezés utáni évek magyar vezető politikusaikat „liberálisabb”-nak mondotta a koalíció vezérkaránál, mire *Polónyi* így válaszolt: „kérdjeze meg csak *Mileticsot!*” (Képv. Napló, 1906, VI. 53. l.) *Polónyi* célzása *Miletic* Szvetozár 1876. évi képviselői mentelmi joga megsértésével történt letartóztatására és fiktív vádak alapján eszközölt elítéltetésére vonatkozott. (L. bőv. Iratok I., 136. sz. irat.) *Polónyinak* abban kétségkívül igaza volt, hogy a Szerb Nemzeti Szabadelvű Párt vezére elleni hajszát irányító *Perczel Béla* igazságügyminiszter semmivel sem volt „szabadelvűbb” koalíciós kollégájánál. Saját magáról azonban elhallgatta, hogy a *Jurija* elleni 1906. évi pör során az erőszakos hatalmi beavatkozás és a törvénytelen és jogellenes üldöző eljárás hasonló módszereivel élt, mint *Perczel Béla* harminc évvel előbb. *Polónyi* nemzetiségpolitikai tájékozatlanságára egyébként jellemző, hogy szellemeskedő ríposznak szánt megjegyzése közel hat évvel *Miletic* halála után hangzott el. — *Polónyi* nemzetiségi tárgyú felszólalásait és válaszait ez idő tájt állandó ingerültség, elfogultság és nagyfokú hozzá nem értés jellemzi. Így korábban az igazságügyi költségvetés tárgyalásakor, 1906. júl. 18-án mondott beszédében hasonló élességgel válaszolta meg *Pop Cs. István* és *Vlád Aurél* felszólalásait. (Képv. Napló, 1906, II. 105—108., ill. 112. l.)

Melléklet:

[1906 végén]

Részletek Karel Kramářnak a csehországi politikai helyzetet elemző tanulmányából¹

Bevezető

Az osztrák belpolitika új szakasz elébe siet. A cseh nép ellenállása dacára bevezetett alkotmányos intézmények ugyan most változatlanok maradnak — viszont azok alapja, a szavazati rendszer egészen új lesz majd. A birodalmi gyűlés képviselőháza, ha a választójogi reform az

¹ Lelőhelye: *Kramář, Karel: Anmerkungen zur böhmischen Politik*. Aus dem böhmischen übersetzt von Josef Penížek. Wien, 1906. Verlagsbuchhandlung Carl Konegen. IV, 148 l. — A bevezető helye: 1—4. l. — Ezt megelőzi az az előszó (III—IV. l.), amelyben a szerző közli, hogy tanulmányát már 1905-ben — az első orosz forradalom idején — készítette elő, majd még az általános választójogi osztrák parlamenti tárgyalása előtt írta meg azzal a céllal, hogy „a cseh népnek nemzeti és állami léte teljességének elérésére — nézete szerinti — utat mutasson”. — A közölt bevezetés szemléltető áttekintést ad *Karel Kramář* ekkori, nyilvánosan vallott „cseh közjogi radikalizmusáról”, ami korántsem adekvát az ő ekkori cseh nemzeti függetlenségi, azaz elszakadási politikájával. Ez utóbbiban keresendő annak magyarázata is, miért volt — a Ferenc Ferdinánd-i politikai ügynök *Vajda Sándor* éretlen képviselőházi közbeszólásától eltekintve — eleve kudarera kárhozható *Kovács Ernő* magyar–cseh közeledési akciója. Hiszen *Kramář* és általában a cseh nemzetiségi politika — pártkülönbösg nélkül — minden korabeli vezetője (tehát *T. G. Masaryk* éppúgy mint *V. Klotác*, *Fr. Soukup* és mások) nem a haladó magyar politikussokkal való megegyezésre, hanem az egykorú magyar kormányzati politika megtörése programjával egyidejűleg, a magyar népnek, a magyar társadalomnak, a magyarul beszélő elemnek a monarchián belüli minél nagyobb arányú visszaszorítására is törekedett. — Az „Anmerkungen” megjelenésekor *Karel Kramář* (1860—1937) az ifjú cseh politikai mozgalom vezére volt. — Az államfordulat után cseh nemzeti demokráta párti programmal *E. Beneš* centralista politikájának éles ellenfele.

általános és egyenlő szavazati jog alapján jön létre, modern népképviselő lesz. Befejezéséhez közeledik a politika népszerűsítése, amit a radikalizmus és az obstrukció viharosan kezdett meg — miáltal a parlamenti befolyás súlypontja már amúgyis erősen áttolódott a legnagyobb részét előjogok révén megválasztott úgynevezett állami pártokról a néppártokra, amelyek nem riadnak vissza a képviselőházi harc legszélsőségebb eszközeitől sem: a nép követeléseinek teljes diadalára a mesterséges választójog kiküszöbölése után. Nem tartható fenn tovább a németek jogosulatlan túlsúlya, bár másrészt lehetetlen a németek mandátumait az abszolút lélekszámuknak megfelelő számra leszorítani.

Új kilátások nyílnak a cseh politika számára, új láthatár, tágabb és szabadabb. Végre lehetséges lesz a cseh népnek a birodalom sorsába úgy beavatkozni, ahogyan az létszámának és kulturális és gazdasági erejének megfelelően. Sajnos azonban erre még akkor sem lesz úgy képes, ahogy tőle telne, és ahogy tenné, ha történeti területén, közjogi keretei között tehetné.

Továbbra is arra lesz ítélve, hogy létérdekeiért idegen, számára nagyobbára ellenséges földön, idegen környezet szuggesztív befolyása alatt küzdjön. Mindazonáltal mégis más, új, erősebb és hatalmasabb tényező lesz ott, amely nélkül egyszerűen nem lesz többé nyugodt, és amennyire ez a centralista osztrák rendszer mellett egyáltalában lehetséges, egészséges politikai fejlődés.

Vajon a cseh nép beválik-e majd az új viszonyok magaslatán? Ért-e majd hozzá, hogy új és jobb hatalmi állását Bécsben a végső következményekig kihasználja? Az új cseh politika kívánalmait el tudja-e majd juttatni a beteljesedésig, a cseh nép befolyását az egész birodalomban tudja-e érvényesíteni, miután az alkotmányos harcban elszenvedett veresége folytán arra kényszerítették, hogy a bécsi birodalmi gyűlésben lépjen az aktív politika fáradságos útjára?

Ezt a kérdést én nem merem megválaszolni. A cseh belviszonyok zavarossága kemény fagyként semmisíti meg mindazon reményeket, amelyek az osztrák belpolitika erélyes átalakulásából fakadnak. Nem tudok megszabadulni attól a félelemtől, hogy mi abban a pillanatban, amikor elengedhetetlen volna az egész nép egységes és imponáló fellépése, hogy a bécsi politikát új, jobb módszerekre kényszerítse — egyenletlenségünkkel és széthúzásunkkal lehetővé fogjuk tenni ellenfeleinknek, hogy az új viszonyokat is úgy rendezzék be, ahogyan nekünk legkevésbé használnak.

Végül: mindenki a saját szerencséjének kovácsa. A történelmi igazságszolgáltatás nem más, mint a történelem logikája. Oly sok hibát követtünk el, hogy mégiscsak ajánlatos volna kudarcaink, keservünk és szenvedésünk okát inkább magunkban mint mások igazságtalanságában keresnünk. A közjogi küzdelmet a mi hibáinkból veszítettük el, célkitűzésünk bizonytalansága és homályossága miatt, az erőviszonyok helytelen mérlegelése miatt, olyan események ignorálása miatt, amelyeket csak azért nem akartunk látni, mert másképp estek meg, mint óhajtottuk; a magunk erejének túlbecsülése miatt, végül merev nyakasságunk miatt, amely megakadályozott abban, hogy kihasználjunk gyakorta adódó alkalmakat a birodalmi gyűlésben a birodalom egész belső szervezetének átalakítására, mert az nem felelt meg közjogi meggyőződésünknek az elméleti abszolútizmusról — mindezek miatt sokkal inkább, mint ellenfeleink igazságtalansága miatt. Azok egyszerűen teljes mértékben kihasználták hibáinkat.

Valóban végetes volna, ha a jelen pillanatban, amikor a népmozgalom hatalmas fellendülése hosszú, súlyos harcok után ismét megadja a lehetőségét, hogy a cseh ügynek új, jobb jövőt teremtsünk és biztosítsunk, mindezt újból meghiúsítanánk belviszályainkkal, kis frakciókba való szétforgácsolódással, ami lehetetlenné teszi az egységes, messzire kitekintő cseh politikát. Mindenkinek aki a nép érdekét szíven viseli, kötelessége ennek elejét venni. Én meg akarom kísérteni. Nem lán-goló szavakkal — hiszen nálunk inkább hisznek a rágalmaikat és gyanúsításokat ejtő rossz nyelveknek —, hanem belső pártviszonyaink lehetőleg objektív megítélésével, valamint azoknak az utaknak a megmutatásával, amelyek véleményem szerint a cseh politikának járnia kellene. Nem kell bizonykodnom, hogy nem fogok megijedni az igazság kimondásától akkor is, ha az kellemetlen lesz, és hogy nem vagyok hajlandó meghátrálni jelszavak és frázisok előtt, ha mégoly népszerűek is, amennyiben azokat nemzeti haladásunkra nézve bomlasztónak és károsnak tartom. A népszerűség a politikai életben múló dolog, és aki csak arra törekszik, önkéntelenül is komikus alakká válik. Erre bizonyítékaink vannak. Csak a komoly meggyőződés, csak a kíméletlenség az igazság és a jónak és jogosnak tartott védelmében ébreszt valódi tiszteletet, és éli túl a politikai kudarcokat is. Erre is láttunk nálunk egy valóssággal remek példát.

Az sincs szándékomban, hogy magasztalást írjak a pártról, amelyhez tartozom. Bárki másnál jobban ismerem hiányosságait és hibáit, és persze azt is tudom, milyen gyakran bíznak vele szándékosan és jogtalanul igazságtalanul. Csak mindenekelőtt ismerem programját, és mélységes meggyőződésemet, hogy e program alapján népünk túlnyomó többsége egyesíthető, és ziláltságunkat csak igen csekély mértékben okozták programkérdések. Pártviszonyaink egyszerűsítése, az össze-

tartozó dolgok összefogása, különösképpen mindazoknak az egyesítése, akik pozitív népszerű cseh politikát akarnak felesleges engedmények nélkül a politikai és szociális radikalizmus irányában — ez minden, amit óhajtok. Akkor lehetséges volna olyan politika, amely a cseh népnek megszerezhetné az őt jogosan megillető rangot az ausztriai népek között. És csakis ez volna egyben a biztos és megbízható útja végső céljaink elérésének, a cseh koronaországok törvényhozási és közigazgatási önrendelkezési joga megújításának a szövetséges Ausztria keretében.

21

Iratok az 1907. évi csernovai sortűz történetéhez

I.

Előzmények

Szlovák tárgyú és vonatkozású miniszteri iratok, interpellációk, népgyűlési betiltások és sajtóitéletek a csernovai sortűz előtti szakaszon

A

1907 febr. 11

A Földművelésügyi Minisztérium átírata gr. Andrássy Gyula belügyminiszterhez a („hazafias”) Magyarországi tót közművelődési társulat részére államsegély engedélyezése tárgyában, 1 melléklettel

BM eln. 1907—33—1412.
(Kézírásos eredeti irat)

17402/VI. 2. szám

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Hivatali elődömnem 1905 évi április hó 4-én 11 235 szám alatt kelt átírata¹ kapcsán van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy a „Magyarországi tót közművelődési társulat”-nak a felvidéken tartandó gazdasági előadások költségeire 2000 (:Kettőezer:) korona államsegélyt engedélyeztem.

Budapest, 1907. február 11.

A miniszter helyett:

Mezőssy [Béla] s. k.
államtitkár

¹ Ebben *Darányi* Béla min. tan. közölte, hogy „a Magyarországi tót közműv. egyesületnek előadások tartásának és mezőgazdasági ismeretek terjesztésének segélyezése iránt előterjesztett kérelmét előjegyzésbe vettem, s az egész ország területén tartandó előadások programjával és segélyezésével egyidejűleg érdemleges tárgyalás alá fogom vétetni.” — A Társulat 1905. jan. 10-én (Budapest VII., Csömöri út 72. címről) kelt kérelmét (I. BM eln. 1907—33—794) *Zsúinszky* Mihály elnök és *Ruffi* Pál titkár jegyezte és gr. *Tisza* István miniszterelnök mint megbízott belügyminiszter az 1905. febr. 7-én kelt fogalmazvány szerint támogatta a Földművelésügyi Minisztériumnál.